

Foreign policy of state in the prism of historical sociology

Shahla Najafi¹

Mehdi Zibaei²

Majid Bozorgmehri³

Hakem Ghasemi⁴

Ghorbanali Ghorbanzadeh savar⁵

Received: 2024-09-26

Revised: 2024-12-10

Accepted: 2025-06-08

Available Online: 2025-07-16

How to cite this article:

Najafi, SH., Zibaei, M., Bozorgmehri, M., Ghasemi, H. & Ghorbanzadeh savar, GH. (2025). Foreign policy of state in the prism of historical sociology, *Iranian Research Letter of International Politics*, 13 (02), 236 - 257. (in Persian with English abstract)
<https://doi.org/10.22067/irlip.2025.89987.1575>

Extended Abstract

1- Introduction

Foreign policy as a field of study of international relations is usually analyzed from this point of view. However, with the entry of historical sociology into international relations and the multifactoring of events, analytics that considered the state as a general and integrated actor whose behavior is determined by systemic elements were doubted, because these theories did not explain the historical and complex trends that states act/react at the system. Historical sociology taking into account the changes and transformations in temporal, the impact/impression of trends on each other and with a comparative approach between states and societies has tried to detect the causes and being of phenomena at the level of the system, in addition, to Search articulation and interact between levels. In this sense, while considering the state as one of the main actors, it affects the analysis of its relations with society. Also, the historical sociology of foreign policy studies the causal narration of events with emphasis on history (analytical history, not traditional and narrative analysis), explaining the phenomena in a chain that has affected each other in the course of history and has impacted. In addition, this approach attention to the "transboundary" encounters that have generated and shaped theorizing. "Transboundary" (which is synonymous with "international"), means the histories that interconnect people across borders, whether those borders represent groups, States, and territories, empires or other entities. These Theories are not forged by individuals living within distinct and discrete "local" environments. Rather, the theory is forged through ongoing encounters between "here" and "there," "home" and "abroad," the "domestic" and the "foreign." Both social and political theories have international origins.

2- Theoretical framework

This paper is to introduce the framework of the historical sociology of foreign policy to analyze the behavior of states concerning other states, taking into account the historical sociology of the

1. Ph.D. Candidate in Political Science, Iran's affairs, at Imam Khomeini International University

2. Associate Professor in department of political science, Imam Khomeini International University
(Corresponding Author): zibaei@soc.ikiu.ac.ir

3. Professor in department of political science, Imam Khomeini International University

4. Associate Professor in department of political science, Imam Khomeini International University

5. Associate Professor in department of political science, Imam Khomeini International University

state and the historical sociology of international relations. This paper wants to suggest a model for the analysis of foreign policy. So far, it has been discussed the "historical sociology of state" and "historical sociology of international relations" (HSIR). This paper will introduce the "historical sociology of foreign policy" (HSFP) as a connecting link between the two mentioned subjects.

3- Methodology

A Method is a way of addressing the subject of a theory. As ontology, epistemologies, and various epistemological goals are effective in the general methods of wisdom and at the widest level of methodology, different scientific theories affect the research method of understanding the subjects that the theories refer to. Generally, method and theory are related to each other; 1) Their relationship is "directing the method of research" because of the type of research. 2) Theory and method are related to each other because they both belong to "concepts". 3) Method and theory are related to each other because they both belong to theoretical perceptions. Therefore, the method of this research, about the theoretical framework, is based on a qualitative, historical, and analytical method.

4- Discussion

considering the approach of historical sociology of foreign policy, several elements can be considered to analyze the behavior of states towards external actors: 1) The form of the state, whether it is authoritarian or whether it interacts with the groups of society, has an impact on its relations with other states; According to whether they accept the legitimacy of the state or not, the social groups will obey/disobey the state and as a consequences support/not support the state in relation with external factor. 2) Events occur in connection with each other and in a chain, which ultimately makes a consequence. In the analysis of foreign policy according to this approach, the internal events of the state are in connection with each other, and connection with external events creates the type of behavior of the state. 3) Considering the internal causal events of the state, the importance of political, economic, socio-cultural, and military formations becomes apparent because the degree of success/failure of the state in these formations leads to the state becoming strong/weak and fragile and as a consequence, the effect will depend on the relationship with other states. 4) The behavior of the state in the global system is affected by social interactions, in this sense, the decisions of states are not only influenced by the internal but also by communication with the external environment.

5- Conclusion

The approach of historical sociology of the state considers the process of formation and construction of the state. State-building processes provide fundamental insights into the historical-structural articulation of political processes. The historical sociology of international relations discusses the processes of global change, which mainly focuses on explaining the historical path of a country through the internal dynamics of that realm and considering and comparing the ways that other countries have this. In this sense, the international community has precedence over the international system. From the point of view of historical sociology, the actions and reactions of states to other countries are affected by the internal and external, which in addition to the historical sociology of the state, the historical sociology of international relations can also be investigated. So, one of the matters that can be studied in historical sociology is foreign policy. Regarding the analysis of foreign policy, the main currents of international relations have mainly focused on one dimension with the ontology of the state (security, power, economy, identity, etc.). In this sense, the historical sociology of foreign policy takes into account different elements, from the one-dimensional view of Intellectual schools of international relations; in this meaning, to analyzing the behavior of the state in the international system several elements can be considered: the form of states, state-society relations, causal relationships of events, formulations of state and interactions between society.

Keywords: Historical sociology, State, International relations, Foreign policy

سیاست خارجی دولت در منشور جامعه‌شناسی تاریخی

شهلا نجفی^۱

مهدی زیبایی^۲

مجید بزرگمهری^۳

حاکم قاسمی^۴

قربانعلی قربانزاده سوار^۵

چکیده

سیاست خارجی به عنوان حوزه مطالعاتی رشته روابط بین الملل معمولاً از این منظر مورد تحلیل قرار گرفته است. اما با ورود جامعه‌شناسی تاریخی به روابط بین الملل و «چند متغیره شدن» تحلیل رویدادها، برداشت‌هایی که دولت را به عنوان کنشگر عام و یکپارچه‌ای در نظر می‌گرفتند که متغیرهای سیستمی، رفتار آن را مشخص می‌کرد، مورد تردید قرار گرفت؛ چرا که این نظریات به روندهای تاریخی و پیچیده‌ای که دولت‌ها در سطح نظام به کنش/ واکنش می‌پردازند را توضیح نمی‌دادند. جامعه‌شناسی تاریخی با در نظر گرفتن تغییر و تحول در دوره‌های زمانی، تأثیر/ تأثر روندها بر یکدیگر و با رویکرد تطبیقی بین دولت‌ها و جوامع سعی کرده علاوه بر سطح نظام، علل و چگونگی شدن پدیده‌ها را در سطح داخل و تعامل بین سطوح را جستجو کند. به سخن دیگر، اندیشمندان رویکرد مذکور به دو حوزه «جامعه‌شناسی تاریخی دولت» و «جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین الملل» پرداخته‌اند، اما «جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی» به عنوان پیونددهنده دو قلمروی داخل و خارج به عنوان حلقه مفقوده این دو حوزه است که ناظر بر رفتار دولت در محیط بین الملل می‌باشد در پژوهش حاضر ارائه خواهد شد. در این راستا هدف مقاله حاضر، ارائه چارچوب جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی برای تحلیل رفتار دولت‌ها در رابطه با سایر بازیگران با در نظر گرفتن جامعه‌شناسی تاریخی دولت و جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین الملل است. نتیجه پژوهش نشان می‌دهد برای تحلیل رفتار دولت‌ها در عرصه بین الملل می‌توان چند شاخص را مورد بررسی قرار داد: شکل دولت، مناسبات دولت-جامعه، روابط علی رویدادها، صورت‌بندی‌ها و تعاملات بین اجتماعی. با اتکا به این الگوی نظری، روش پژوهش حاضر کیفی و تحلیلی است.

کلیدواژگان: جامعه‌شناسی تاریخی، دولت، روابط بین الملل، سیاست خارجی

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش مسائل ایران، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره). shahla.najafi10@gmail.com
۲. این مقاله برگرفته از رساله دکتری شهلا نجفی در دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) می‌باشد.
۳. دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) (نویسنده مسئول). zibaei@soc.ikiu.ac.ir
۴. استاد گروه علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره). bozorgmehri@soc.ikiu.ac.ir
۵. دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره). ghasemi@SOC.ikiu.ac.ir
۶. دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره). ghorbanzadeh@SOC.ikiu.ac.ir

مقدمه

جامعه‌شناسی تاریخی، مطالعه گذشته برای درک این موضوع است که جوامع چگونه کار می‌کنند و چگونه تغییر می‌یابند. برخی جامعه‌شناسان «غیرتاریخی» هستند، از حیث مفهومی و نظری به ابعاد زمانی و تاریخ‌مندی رویدادهای اجتماعی توجهی ندارند. برخی مورخان نیز «غیر جامعه‌شناختی‌اند»، از نظر تجربی، فرایندها و ساختارها را نایده می‌انگارند و از لحاظ مفهومی و نظری، مشخصات کلی فرایندها و ساختارها و روابط علیه آن‌ها با کنش‌ها و وقایع را در نظر نمی‌گیرند. در مقابل، جامعه‌شناسی تاریخی، تأثیر متقابل گذشته و حال، وقایع و فرایندها و کنش‌گری و ساختار را مورد مطالعه قرار می‌دهد و تلاش می‌کند تا تبیین مفهومی و نظری را با تعمیم تطبیقی و تحقیق تجربی را در هم آمیزد؛ در این معنا، تبیین جامعه‌شناختی لزوماً تاریخی است و جامعه‌شناسی تاریخی نوعی جامعه‌شناسی خاص نیست، بلکه جوهره این رشته (جامعه‌شناسی) است. (Smith, 1992, p. 16)

موضوع جامعه‌شناسی تاریخی شامل سه سطح خرد^۱، متوسط^۲ و کلان^۳ می‌شود. در سطح خرد مطالعه کنش‌ها، نقش‌ها، ارزش‌ها و هنجارها در طول تاریخ یک جامعه برای فهم حال آن شکل می‌گیرد. آنگاه که ساختار یک جامعه و موضوعات مربوط به دولت، طبقه، نهادها، گروه‌ها و روابط و مناسبات آن‌ها مطرح می‌شود، پای جامعه‌شناسی سطح متوسط به میان می‌آید. جامعه‌شناسی کلان درصدد کشف قانونمندی تغییرات و تحولات یک جامعه و بررسی دوره‌هایی که آن جامعه پشت سر گذاشته و اینکه اکنون در چه مرحله‌ای به سر می‌برد، است. در این سطح، جامعه‌شناسی تاریخی درصدد بررسی فرایندها و سازوکارهای تغییرات اجتماعی است که سیمای جوامع را دگرگون یا بازتولید می‌کنند. (Kafi, 2014, p. 95-98)

یکی از موضوعات قابل بررسی با بهره‌گیری از جامعه‌شناسی تاریخی، سیاست خارجی است. در رابطه با تحلیل سیاست خارجی، جریان‌های اصلی روابط بین‌الملل عمدتاً با هستی‌شناسی دولت (امنیت، قدرت، اقتصاد، هویت و...) بر یک بعد تمرکز کرده‌اند. در این میان جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی با در نظر گرفتن متغیرهای مختلف، از نگاه تک بعدی جریان‌های اصلی گذار می‌کند؛ به این صورت که ضمن اینکه دولت را همچنان یکی از بازیگران این عرصه می‌انگارد، به تحلیل مناسبات آن با جامعه و به صورت کلی، شکل دولت و صورت‌بندی‌های آن را در تحلیل سیاست خارجی اثرگذار محسوب می‌کند. همچنین جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی در روایت علی رویدادها با تأکید بر تاریخ (تاریخ تحلیلی و نه تحلیل صرفاً سنتی و روایی)، پدیده‌ها را در زنجیره‌ای به تصویر می‌کشد که در روند تاریخ بر هم اثر گذاشته و تأثیر پذیرفته‌اند. در همین ارتباط، مطالعه سیاست خارجی از منظر جامعه‌شناسی تاریخی معمولاً مورد غفلت واقع شده است که در پژوهش حاضر سعی می‌شود ابتدا با بررسی آثار موجود در این زمینه و تفاوت آن‌ها با اثر حاضر، مدل جامعه‌شناسی سیاست خارجی معرفی و ارائه گردد.

1. Micro
2. Meso
3. Macro

۱. پیشینه پژوهش

در رابطه با سیاست خارجی آثار بسیاری با تکیه بر مبانی نظری مختلف به تحلیل این حوزه پرداخته‌اند. ما بررسی آن‌ها به این نتیجه رسیدیم که آثاری که با استفاده از رویکرد جامعه‌شناسی تاریخی به موضوع سیاست خارجی تمرکز کرده باشند بسیار محدود هستند. در میان منابع موجود سه اثر روابط خارجی (به طور ویژه ایران) را از منظر جامعه‌شناسی تاریخی مدنظر قرار داده‌اند: نخست کتاب «تاریخ دیگری در روابط خارجی ایران»، نوشته سید علی منوری (۱۳۹۵)، در یک بستر کلان تاریخی به تکوین، تحول، تداوم و تثبیت دیگری در روابط خارجی ایران از دوره صفوی تا ده ساله نخست جمهوری اسلامی با رویکرد جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل به تبیین روایی مساله پرداخته است. از نظر منوری، با تکوین حکومت صفوی، موضوع «دیگری» متأثر از رویدادهای داخلی در چارچوب دولت دین سالار ساخته می‌شود، با حکومت قاجار و پهلوی تحت تأثیر رویدادهای خارجی هم تحول و هم تداوم می‌یابد و در عصر جمهوری اسلامی تحت تأثیر رویدادهای داخلی و خارجی کاملاً تثبیت می‌یابد. (Monavari, 2016)

اثر دوم، پایان نامه دکتری محمد محمدیان (۱۳۹۷) تحت عنوان «تبیین الگوی رفتارهای تکرارشونده در تاریخ معاصر سیاست خارجی ایران» با بررسی تطبیقی دو دوره قاجار و پهلوی از منظر جامعه‌شناسی تاریخی بیشتر بر الگوی مایکل مان تأکید کرده و رویکرد «داخل به خارج» و «خارج به داخل» را مدنظر قرار داده است. محمدیان با ذکر مصادیق تاریخی از رفتارهای تکرارشونده در دوره‌های مختلف و تأکید بر کارگزاری سیاسی (نیروهای تأثیرگذار بر سیاست خارجی ایران)، به دنبال الگوی رفتاری و اصول و قواعد پایدار حاکم بر سیاست خارجی ایران است که با تشابهات در ادوار تاریخی احتمال دارد در آینده نیز تکرار شود. محمدیان با بررسی دوره‌های قاجار، پهلوی اول و دوم، سه الگوی پراکندگی قدرت، قدرت زیربنایی و قدرت متمرکز را ارائه می‌دهد. (Mohammadian, 2018) تفاوت کار محمدیان با کتاب منوری در این است که محمدیان برای ارائه الگوی سیاست خارجی در دو دوره مذکور به روابط نیروهای جامعه و دولت پرداخته و از این منظر بیشتر به جامعه‌شناسی سیاسی نزدیک شده است. در جامعه‌شناسی تاریخی نه صرفاً بر روابط نیروها/جامعه با دولت بلکه صورت‌بندی‌ها و کارویژه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دولت می‌بایست تحلیل شوند که در مقاله حاضر پرداخته خواهد شد.

نزدیک‌ترین اثر به موضوع مقاله حاضر کتاب رضا ذبیحی (۱۴۰۰) تحت عنوان «جامعه‌شناسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب برنامه و دیپلماسی هسته‌ای» است که نویسنده تلاش می‌کند یک مدل جامعه‌شناسی تاریخی برای سیاست خارجی ارائه دهد. ذبیحی با ترکیب مبانی نظری واقع‌گرایی نوکلاسیک، سازه‌نگاری و جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل به طراحی مدل می‌پردازد که اجزای آن عبارتند از: الف) جامعه‌شناسی؛ این مولفه را در پیوند با تاریخ و محیط بین‌الملل می‌داند. ب) دولت؛ در چارچوب تعریف وبری از دولت، آن را تاریخمند در نظر می‌گیرد که میزان موفقیت دولت وبری در هر زمان و مکان متفاوت است. ج) تاریخ؛ برداشت تاریخی را نقطه مقابل برداشت اروپامحوری از تاریخ بین‌المللی می‌داند و از طرف دیگر این ابزار را برای شیوه‌های بومی مطلوب‌تر می‌انگارد. د) سطح بین‌الملل؛ با وام‌گیری از روزنا به تأثیرات این عنصر در تحلیل سیاست خارجی می‌پردازد. ه) درک تغییر و نگاه به آینده؛ این عنصر را

یکی از خصوصیات اصلی تحقیق جامعه‌شناختی می‌داند (Zabihi, 2021). تفاوت پژوهش حاضر با کار ذبیحی در این است که پس از معرفی جامعه‌شناسی تاریخی دولت و جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل، جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی را به‌عنوان حلقه مفقوده در میان این دو در نظر می‌گیرد و با وام‌گیری از هر دو به ارائه یک مدل می‌پردازد که دارای چند شاخص است: شکل جدید دولت، مناسبات دولت-جامعه، روابط علی رویدادها، صورت‌بندی‌ها و تعاملات بین اجتماعی. در پژوهش حاضر تلاش شده است با استفاده از آرای اندیشمندانی که نگاه جدیدی به دولت از یک سو و به فضای بین‌المللی از سوی دیگر دارند، مدلی به نام جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی برای تحلیل رفتار دولت‌ها در رابطه با سایر کشورها ارائه گردد.

۲. جامعه‌شناسی تاریخی دولت

می‌توان ادعا کرد کلیدی‌ترین نقش و هدف جامعه‌شناسی تاریخی، معرفت نسبت به مدرن بودن؛ شدگی است، ولو اینکه چنین کاری به معنی انصراف نظر از بحث درباره فلسفه‌های تاریخ باشد. با این حال امروزه جاذبه‌های متقابل جامعه‌شناسی و فلسفه به‌ویژه در نمونه‌های جدید جامعه‌شناسی تاریخی کلان‌نگر بسیار قوی است. به نظر گیدنز طیفی از مسائل که به عاملیت، قصد، ساختار، معنا مربوط می‌شود، وجود دارد که به دشواری می‌توان مشخص کرد که «فلسفی» هستند یا «جامعه‌شناختی». در حقیقت اگر قرار باشد جامعه‌شناسی تاریخی نقش اساسی در مباحث مدرن‌شدگی ایفا کند، باید توجه خود را به عاملیت، نیت، ساختارها و معانی خاص متمرکز کند (Smith, 1992, p. 282-283).

در همین ارتباط، دیدگاه جامعه‌شناسی تاریخی به روند شکل‌گیری و ساخت دولت می‌نگرد. فرایندهای دولت‌سازی، به جای عوامل فرهنگی و منطقه‌ای، بینش‌های اساسی به مفصل‌بندی تاریخی-ساختاری فرایندهای سیاسی ارائه می‌کنند. اندرسون مدعی است که ظهور نهادهای دولتی با نمونه اروپایی متفاوت است. آن‌ها استقلال متفاوتی را در مجموعه‌های دولت-جامعه نشان می‌دهند. دلایل اساسی دوگانه است؛ نخست، مرزهای دولت‌ها با مرزهای واقعی ناسازگار است. دوم: فرایند تشکیل دولت به نفع همه گروه‌های اجتماعی به یک اندازه نبوده و تأثیر رقابت سیاسی و اقتصادی داخلی به اندازه تحولات بین‌المللی بر روند تشکیل دولت مؤثرتر بوده است (Bilgenoglu & Menguaslan, 2020, p. 213).

رویکردهای «دولت محور» برینگتون مور و تدا اسکاچپول و مایکل مان، و نظریه مدرنیزاسیون قبل از آن‌ها، از سنت وبری برگرفته شده است. در حالی که مفهوم «دولت»، تاریخ فکری بسیار طولانی‌تر و گسترده‌تری دارد، تعریف خاص وبر از آن، شاید بیشترین تأثیر را در پژوهش‌های معاصر داشته باشد. با این حال، در تعریف وبر و اکثر نویسندگان پس از او، این تعریف با پیدایش دولت در اروپا مرتبط است، با وجود اینکه در تمام مواردی که برای تصویرسازی استفاده می‌شود، دولت مورد نظر یک دولت استعماری و امپراتوری بوده است. این تعریف، فقط ادعای انحصار استفاده مشروع از خشونت در یک قلمرو (ملی) معین را نداشت، بلکه خشونت را به سرزمین‌های دیگر و در حمایت از بازیگران غیردولتی (مانند شرکت‌های تجاری و شهرک‌نشینان) گسترش داد. در واقع، تکنیک‌های خشونت که «خارجی» بودند، اغلب در مورد

جمعیت‌های «ملی» سایر جوامع نیز به کار می‌رفت (Bhambra, 2016, p. 336).

با این حال، کار نظری و تاریخی مایکل مان در مورد قدرت دولتی، همان طور که حتی گذراترین بررسی نشان می‌دهد، دانشمندان سراسر رشته‌های علوم اجتماعی را تحت تأثیر قرار داده است. نظریه او درباره قدرت دولتی و تمایز بین قدرت زیرساختی و استبدادی^۱، فضای پژوهشی خاصی را برای محققان سیاست تطبیقی و اقتصاد سیاسی ارائه کرده است. بسیاری از محققان سیاست تطبیقی، مفاهیم او را در موارد مختلف به کار برده‌اند؛ برای مثال، برای توضیح دولت‌های شکست خورده یا ضعیف^۲ در جهان در حال توسعه، برای شرح توسعه‌نیافتگی یا پیشرفت اقتصادهای در حال گذار، برای تجدید نظر در توضیح برای ظهور غرب و برای توضیح اینکه چرا برخی از دولت‌ها اعم از اروپایی یا آسیایی در توسعه اقتصادی مؤثرتر از سایرین بوده‌اند (Weiss, 2006, p. 9).

قدرت استبدادی به طیفی از اقداماتی اطلاق می‌شود که حاکم و کارکنانش در اختیار دارند تا بدون مذاکره معمول و نهادینه‌شده با گروه‌های جامعه مدنی آن‌ها را انجام می‌دهند. یک مستبد بزرگ، بر این نظر است که پادشاهی که ادعای الوهیت او به طور کلی پذیرفته شده است، می‌تواند عملاً هر اقدامی را بدون مخالفت «اصولی»^۳ انجام دهد. قدرت زیرساختی به نفوذ واقعی در جامعه و اجرای تصمیمات سیاسی لجستیکی اشاره دارد. آنچه در مورد مستبدان صدق می‌کند، ضعف قدرت زیرساختی آن‌ها است (Mann, 2012, p. 169-170).

دولت مدرن به دلیل مرکزیت سازمان‌یافته‌ی سرزمینی خود، در برابر گروه‌های دیگر، قدرت خودمختار پیدا می‌کند. همان طور که مان بیان می‌کند، «هر قدرت خودمختاری که دولت می‌تواند به دست آورد، از توانایی آن در بهره‌برداری از مرکزیت خود ناشی می‌شود»، به عبارت دیگر، از طریق انجام خدمات یا فعالیت‌های معینی که در صورت هماهنگی مرکزی به طور مؤثرتری انجام می‌شوند. به منظور ارائه این خدمات به صورت پایدار، دولت باید ابزارهای سازمانی و تکنیک‌های لجستیکی را توسعه دهد که بتواند به نفوذ و استخراج منابع از جامعه کمک کند. این امر مستلزم مذاکره معمولی دولت و جامعه است؛ ظرفیت دولت برای استخراج منابع، ارتباط نزدیکی با تمایل مردم به پذیرش این مسئولیت‌ها دارد. بنابراین، قدرت زیرساختی، اساساً قدرت مذاکره‌ای^۴ و ویژگی‌های اصلی آن ظرفیت نفوذ اجتماعی، استخراج منابع و هماهنگی جمعی است (Weiss, 2006, p. 172).

در دوران اوج رویکرد دولت‌محوری، گروه دیگری از محققان که برخی کشورهای آفریقا، آسیا، آمریکای لاتین و خاورمیانه را مطالعه کردند، مشاهده کردند که این دولت‌ها اغلب برای ایجاد اقتدار در رقابت با نیروهای اجتماعی قوی تلاش می‌کنند. این نیروهای اجتماعی (مثلاً قبایل، طوایف یا سران آن‌ها) یا میراثی از گذشته بوده‌اند یا اخیراً به دلیل به وجود استعمار، قدرت یافته‌اند. اگرچه این کشورها یک دولت مرکزی با بوروکراسی

1. Infrastructural and despotic power

2. Failed or weak states

3. principled

4. Negotiated Power

در پایتخت ایجاد کرده بودند، اما برای این مرکز اغلب دشوار بود که قدرت خود را به گوشه‌های دورافتاده کشور به نمایش بگذارد، جایی که مقامات سنتی هنوز بر زندگی مردم مسلط بودند (Wang, 2021, p. 180).

۳. جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل / جهانی

از اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ جامعه‌شناسی تاریخی به سمت رشته روابط بین‌الملل حرکت کرده است. در واقع، از دهه ۱۹۸۰ به بعد، بسیاری از مشارکت‌های تاریخی به مربوط به روابط بین‌الملل به شدت بر آثار کلاسیک جامعه‌شناسی تاریخی، به‌ویژه آثار مربوط به دولت‌سازی متکی بودند. از آنجایی که روابط بین‌الملل - حداقل در ظاهر آمریکایی‌اش - تقریباً فراموش کرده بود که چگونه در پایان جنگ سرد تاریخی باشد، بازبایی تفکر تاریخی در این رشته از طریق جامعه‌شناسی تاریخی اتفاق افتاد. بنابراین، تمایز بین جامعه‌شناسی تاریخی و روابط بین‌الملل تاریخی^۱ امروزه کمتر مربوط به هستی‌شناسی‌های مختلف (به‌ویژه از زمان چرخش به جامعه‌شناسی تاریخی جهانی) یا معرفت‌شناسی (به دلیل اشتراک بسیار آن دو) آن‌ها، بلکه در مورد تعریف یا جهت‌گیری است (Go et al., 2021, p. 47).

در همین ارتباط، نقطه اصلی ورود جامعه‌شناسی تاریخی به حوزه روابط بین‌الملل، بی‌توجهی نواقح-گرایی به مولفه دولت در برابر ساختار بین‌الملل بود. برخی از جامعه‌شناسان تاریخی روابط بین‌الملل با نزدیک شدن به نواقح‌گرایی از اصول جامعه‌شناسی تاریخی دور شدند. لیکن موج دوم جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل ضمن واکنش در برابر آن‌ها، به سمت جامعه‌شناسی غیرواقع‌گرای روابط بین‌الملل پیش رفت و با فرا رفتن از مرزهای نوآوری به ریشه‌های اجتماعی دولت اشاره کرد. در این معنا، قدرت داخلی یک دولت باعث نقش‌آفرینی آن در نظام بین‌الملل و ضعف داخلی آن منجر به آسیب‌پذیری در عرصه بین‌الملل خواهد شد (Zibaei et al., 2019, p. 98).

جامعه‌شناسی تاریخی در ذات خود به درک ریشه‌های مسائل حال حاضر توجه داشته است؛ اینکه چگونه می‌توانیم مدرنیته را از طریق درک ریشه‌ها و مسیرهای مدرنیته معنا کنیم؟ با ارتباط آشکار با رشته‌های غالب روابط بین‌الملل، پژوهش جامعه‌شناسی تاریخی با بررسی شکل‌گیری دولت، تأثیر جنگ که بیشتر در روابط بین‌الملل ذکر شده را نیز به این رشته وارد کرده است. در حالی که هنگام صحبت از مدرنیته، مستقیماً از ساختن آن در غرب از طریق بیان داستان شکل‌گیری آن صورت می‌گیرد، جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل تا حدودی در مورد فرایندهای تغییر جهانی صحبت می‌کند که عمدتاً بر توضیح مسیر تاریخی یک کشور از طریق پویایی‌های داخلی آن سرزمین متمرکز است و این را با توجه به و با مقایسه راه‌هایی که سایر کشورها طی کرده‌اند، انجام می‌دهد. تا همین اواخر، فرض اساسی بسیاری از جامعه‌شناسان تاریخی این بود که توسعه تاریخی ناشی از ویژگی‌های درون‌زای تعداد انگشت‌شماری از سیاست‌های قدرتمند (غربی) است اما اندیشمندان روابط بین‌الملل شروع به آشکار ساختن موضوعاتی کرده‌اند که ظهور این رشته ارتباط نزدیکی با مسائل مدیریت استعماری داشته است

(Bayly, 2021, p. 355)، طیف متنوعی از سیاست‌ها که سیستم بین‌المللی را شکل می‌دهند، نیروهای اجتماعی بی‌شماری از مبادلات بازار گرفته تا جریان‌های فرهنگی که «بین‌الملل» را تشکیل می‌دهند (Anievas and Gogu, 2021, p. 138-140).

برخی تحقیقات نشان داده که جهان از دیرباز فضای «جهانی امپراتوری»^۱ بوده که در آن مسیرهای تاریخی از طریق روابط قدرت در هم تنیده شده است. سیاست جهان معاصر بر خلاف این فضای «درهم تنیدگی‌های ساختاری» قرار دارد. به این ترتیب، سازنده‌ترین راه برای ارائه یک نمای کلی از جامعه‌شناسی تاریخی، سنجش دیالوگ مولد بین جامعه‌شناسی تاریخی در مقابل جامعه‌شناسی تاریخی جهانی است. این کار هدف دوگانه در پی دارد؛^۱ ارائه یک نمای کلی از جامعه‌شناسی تاریخی مرتبط با روابط بین‌الملل، و^۲ همزمان با این، ارائه راه‌هایی برای جهانی شدن جامعه‌شناسی تاریخی (Go et al., 2021, p. 48).

نکته در اینجا انکار این نیست که دولت واحد مهم تحلیل است - البته که اینطور است، بلکه، نکته این است که تمرکز غالب بر «دولت» به عنوان مانعی برای تجزیه و تحلیل مؤثر نه تنها سایر واحدها، بلکه برای نحوه تعامل دولت‌ها با آن‌ها عمل کرده است. آنچه به عنوان یک حرکت تحلیلی آغاز شد، با گذشت زمان به یک حرکت هستی‌شناختی تبدیل شد: اینکه دولت نه تنها به عنوان قفسی برای تحقیقات علمی اجتماعی، بلکه در کل روابط اجتماعی عمل کرد. به عبارت دیگر، تحلیلگران طوری رفتار می‌کردند که گویی دولت‌ها واقعا ظرف‌هایی از ایده‌ها و اعمال هستند. با این حال، تعداد بی‌شماری از بازیگران، شکل‌ها و فرایندهایی وجود دارد که در مقیاس‌های مختلف فعالیت می‌کنند که دولت‌ها سعی در مدیریت، تنظیم یا نظم‌دهی آن‌ها دارند، اما در نهایت نمی‌توانند. در این ارتباط، در تجزیه و تحلیل پدیده‌هایی مانند انقلاب (اسکاچپول) و شکل‌گیری دولت (تیلی) به عوامل بین‌المللی ارجاع داده می‌شود. با این نگاه، دولت‌های دیگر - و در نهایت کل سیستم دولت‌ها - به شدت بر مسیر تغییری که هر دولت خاص دنبال می‌کند، تأثیرگذار هستند (Go et al., 2021, p. 50).

نکته دیگر در جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل این است که جامعه بین‌المللی نسبت به نظام بین‌الملل دارای تقدم است؛ چراکه از این منظر، انسان‌ها، جوامع و دولت‌ها در جامعه بزرگتری زندگی می‌کنند که هنجارها و ارزش‌های مشترک دارند، این جامعه همان «نظام بین‌المللی» است که در نتیجه تعاملات چندگان، قواعدی را برای اداره امور تنظیم کرده است. بدین ترتیب نادیده گرفتن مناسبات اجتماعی حیات بشری و تقلیل آن بر بعد امنیتی صرف، منجر به برداشتی تک ساحتی از نظام بین‌الملل خواهد شد، امری که در جریان اصلی روابط بین‌الملل - رئالیسم - نادیده گرفته می‌شود (Zibaei et al., 2019, p. 105).

۴. جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی^۲

از منظر جامعه‌شناسی، کنش و واکنش دولت‌ها در ارتباط با سایر کشورها متأثر از فضای داخل و همچنین خارج صورت می‌گیرد که علاوه بر جامعه‌شناسی تاریخی دولت، جامعه‌شناسی تاریخی روابط بین‌الملل

1. Imperial Globality

2. Historical Sociology of Foreign Policy (HSFP)

نیز قابل بررسی است. در این میان، جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی به مثابه حلقه مفقوده برای واکاوی رفتار دولت در رابطه با سایر دولت‌ها به‌عنوان یک الگو قابل بررسی است. در رابطه با موضوع پژوهش حاضر وقتی می‌خواهیم سیاست خارجی را از منظر جامعه‌شناسی تاریخی بررسی کنیم چندین مؤلفه قابل شناسایی هستند: شکل دولت، مناسبات جامعه-دولت، روابط علی رویدادها، صورت‌بندی‌های دولت و تعاملات بین اجتماعی.

۴-۱. شکل دولت

پرداختن به موضوع دولت در تحلیل سیاست خارجی از منظر جامعه‌شناسی تاریخی، معطوف به پاسخگویی به سوال چیستی دولت است. وانگ مطالعات علمی اجتماعی مدرن در مورد دولت را شامل سه نسل می‌داند. نسل اول که در سنت‌های کثرت‌گرا، کارکردگرایی ساختاری و نومارکسیستی نشان داده می‌شود، دیدگاهی جامعه‌محور دارد: دولت را عرصه‌ای می‌بیند که در آن گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی برای قدرت با هم رقابت می‌کنند. نسل دوم، که به بهترین وجه در جنبش «بازگرداندن دولت»^۱ منعکس شده است، دیدگاهی دولت‌محور دارد: دولت را به‌عنوان یک بازیگر مستقل و خودمختار از جامعه در نظر می‌گیرد. شاخه‌های این سنت که بر رقابت بین‌دولتی و چانه‌زنی حاکمان و نخبگان متمرکز است، برخی از تأثیرگذارترین استدلال‌ها را درباره دولت‌سازی ایجاد می‌کند. نسل سوم، با تأمل در دیدگاه نسل دولت‌محور و نقد آن، تصدیق می‌کند که دولت از جامعه مستقل نیست و اغلب باید برای برتری با آن رقابت کند. با استفاده از دیدگاه دولت در جامعه^۲، این نسل از محققان بینش خود را در فرایند دولت‌سازی در کشورهای تازه استقلال یافته در آفریقا، آسیا، آمریکای لاتین و خاورمیانه به کار بردند و مجموعه‌ای چشمگیر از مطالعات را تولید کردند (Wang, 2021, p. 175-176).

در همین ارتباط، مایکل مان دولت‌ها را تنها یکی از چهار نوع اصلی شبکه قدرت می‌داند. تأثیر دولت-ملت اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم بر علوم انسانی به این معنی است که یک الگوی دولت-ملت بر جامعه‌شناسی و تاریخ به طور یکسان تسلط دارد. اما برخی از جامعه‌شناسان و مورخان مدرن مدل‌های دولت-ملت را رد می‌کنند. آن‌ها «جامعه»^۳ را با روابط اقتصادی فراملی یکی می‌دانند و از سرمایه‌داری یا صنعت‌گرایی به‌عنوان مفهوم اصلی خود استفاده می‌کنند. با این حال طبق نظر مان دولت، فرهنگ و اقتصاد همگی شبکه‌های ساختاری مهمی هستند، اما آن‌ها منطبق با یکدیگر نیستند. هیچ مفهوم اصلی برای «جامعه» وجود ندارد. با این حال می‌توان یک گزارش کلی از جوامع، ساختار و تاریخ آن‌ها از نظر روابط متقابل آنچه که مایکل مان چهار منبع قدرت اجتماعی^۴ یا «مدل قدرت سازمان یافته»^۵ می‌نامد، ارائه داد:

1. Bring the state back in
2. State in society
3. Society
4. Four sources of social power
5. Model of organized power

روابط ایدئولوژیک، اقتصادی، نظامی و سیاسی (Mann, 2012, p. 2).

دیوید والدنر^۱ از دو اصطلاح برای این رویکرد بهره می‌گیرد؛ (۱) دولت‌های با واسطه^۲، که در آن دولت‌ها به‌طور غیرمستقیم از طریق اتحاد با افراد برجسته محلی حکومت می‌کند، (۲) دولت‌های بی واسطه^۳ مبتنی بر حکومت مستقیم که در آن نهادها جایگزین نخبگان برای ایجاد پیوند بین دولت، اقتصاد و جامعه می‌شوند. از منظر والدنر، دولت‌سازی به معنای گذار از نوع اول به دوم است. ساختارهای دولت با واسطه، نتیجه ناتوانی دولت‌های پیشامدرن برای غلبه بر معضل ساختاری اساسی که در قدرت سیاسی نهفته بود، به شمار می‌رود؛ واحدهای سیاسی پیشامدرن با تمرکز نیروهای نظامی ایجاد شدند، اما حکومت بر مردمان مغلوب شده، مستلزم پراکندگی قدرت سیاسی بود. گذار از یک دولت با واسطه به یک دولت بدون واسطه، مستلزم دو تحول کلی است: (۱) ایجاد شبکه‌های نهادی که جایگزین افراد محلی و پیوند دولت با طبقات و گروه‌های اجتماعی می‌شود، و (۲) گسترش تامین کالاهای عمومی توسط دولت، به‌ویژه زمانی که دولت مسئولیت ایجاد زیرساخت، تنظیم اقتصاد و مدیریت روابط با اقتصاد جهانی را بر عهده می‌گیرد (Waldner, 1999, p. 19-23).

بر این اساس، در جوامعی که سازوکار اجتماعی طولانی مدنی در آن وجود دارد اما تشکیل دولت جدید در آن با تأخیر به وجود آمده است، این ساختارهای اجتماعی خود را در شکل و روش‌های مختلف، بر سیاست‌های دولتی تحمیل می‌کنند. بر همین اساس در این جوامع، مولفه‌ها و سازوکارهای پایه‌دار اجتماعی نقشی برجسته در ساخت سیاسی دارند؛ به سخن دیگر، ساخت اجتماعی، اراده و توانایی دولت جدید برای پیشبرد سیاست‌ها را با چالش مواجه می‌کند (Najafzadeh, 2008, p. 83). این تعریف از شکل دولت در مقابل دولت وبری قرار می‌گیرد که یک تعریف انتزاعی از این پدیده ارائه داده است. در چارچوب تعریف وبر، تاریخمندی دولت مدرن آشکار می‌شود. اگر دولت را نهاد مدعی اعمال انحصاری زور مشروع در سرزمین معین در نظر بگیریم، تاریخمندی دولت چیزی جز موفقیت نسبی این نهاد در ادعای خویش نخواهد بود (Zabihi, 2021, p. 40). تاریخمندی دولت مدرن در مطالعه جامعه‌شناسی تاریخی سیاست خارجی این تأثیر را دارد که نهاد مذکور بر خلاف تعریف وبر که دولت را نهاد انحصارطلب در نظر می‌گیرد، با ارائه شکل جدیدی از دولت، نسبت و چگونگی رابطه آن با سایر نیروهای اجتماعی از یک طرف و تعامل آن با بازیگران جهانی از طرف دیگر، به برآیند رفتار دولت‌ها می‌پردازد، چرا که تاریخمندی به این معناست که میزان موفقیت دولت در اثبات ادعای خود (نیروی انحصارگر در سرزمین مشخص) از زمانی به زمان دیگر و از مکانی به مکانی دیگر متفاوت بوده است.

۴-۲. مناسبات دولت-جامعه:

از منظر جوئل میگدال، دولت‌ها و جوامع از یکدیگر جدا نیستند بلکه بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و وجود رابطه

1 David Waldner

2 Mediated states

3 Unmediated states

بین آن‌ها به این صورت نیست که همواره یکی بر دیگری سلطه داشته باشد، فقط ضعف یکی در مقایسه با دیگری نوع ارتباط بین آن‌ها را تعیین می‌کند (Migdal, 1988, p. 14). بر همین اساس، می‌توان میان دولت مقتدر و دولت سرکوب‌گر تمایز قائل شد. لزوماً دولت‌های سرکوب‌گر، دولت‌های مقتدر به شمار نمی‌روند. دولت‌های سرکوب‌گر نظام‌های استبدادی هستند که به واسطه افزایش ظرفیت سرکوب-گری در صدد کسب اجماع هستند، درحالی که دولت‌های مقتدر، نظام‌های کارآمدی هستند که با اتکا به اجماع عمومی و به دست آوردن رضایت بازیگران مختلف از حمایت آن‌ها برخوردار می‌شوند (Najafzadeh, 2008, p. 82).

جوئل میگدال با نقد تعریف وبری از دولت با طرح نظریه «دولت در جامعه»، استدلال می‌کند، دولت‌ها نهادهای ارگانیک و یکپارچه که انحصار اعمال اقتدار مشروع را داشته باشند، نیستند بلکه نیروهایی هستند که همواره در جامعه با سایر نیروهای اجتماعی-سیاسی برای سلطه و نفوذ در حال رقابت هستند. دولت‌ها نه تنها درون اجزای خود دارای شکاف و منازعه هستند بلکه سلطه و اقتدار خود را با سایر نیروهای جامعه تقسیم کرده‌اند. در مطالعات پیشین، برای دولت‌ها یک موقعیت هستی‌شناسانه‌ای در نظر گرفته می‌شود که آن‌ها را از جامعه جدا فرض می‌کند، در حالی که دولت و جامعه در تعاملات و تماس‌هایشان و حتی منازعاتشان به یکدیگر شکل داده و به طور متقابل همواره یکدیگر را دگرگون می‌سازند. میگدال با انسان-شناسی دولت-مطالعه بخش‌های دولت و روابط این بخش‌ها با یکدیگر-به سطوح چندگانه آن توجه می‌کند تا بخش‌های مختلف دولت را کنکاش کند. چنین انسان‌شناسی، فرض‌های پنهان بسیاری از مطالعات را رد می‌کند: نخست، فرض وجود روابط بی‌مناقشه درون/میان اجزا سازمان دولت و فرض دوم اینکه دولت صرفاً اراده و خواست رهبران عالی را بازتاب می‌دهد (Migdal, 2012, p. 155-163).

طبق نظر میگدال، اگرچه دولت‌های ضعیف سعی می‌کنند در قسمت‌های مختلف جامعه حاضر باشند، با این حال نمی‌توانند بر همه تحولات اجتماعی تأثیرگذار باشند و چون دولت‌ها بر استراتژی‌های فردی و اجتماعی کنترل ندارند، این تحولات در ذیل اراده دولت حرکت نمی‌کنند. در واقع در مدل میگدال، دولت یکی از نهادها و سازمان‌های موجود در جامعه است. در سطح فردی، افراد به سازمان‌های مختلف موجود در جامعه وابسته هستند بنابراین نقش‌های مختلف اجتماعی دارند و در جریان رفع نیازهای خود استراتژی‌های فردی را برای زندگی فردی و اجتماعی خود انتخاب می‌کنند (Migdal, 1988, p. 27-28).

جامعه که توسط گروه‌های اجتماعی مختلف نمایندگی می‌شود، به نوبه خود مانع/تسهیل‌کننده توسعه یک دولت مؤثر است. با این حال، همان‌طور که تجارب بسیاری از جوامع پیشامدرن و کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد، مرز بین دولت و جامعه اغلب مبهم است. نخبگان دولتی^۱ بسته به پیوندهای اجتماعی خود اغلب دارای منافع متفاوتی هستند، در حالی که نخبگان اجتماعی^۲ اغلب وظایف دولت را بر عهده دارند و به‌عنوان کارگزاران دولت عمل می‌کنند. از این نظر، تعریف وبر از دولت بر حسب انحصار آن بر خشونت، تنها یک نوع نمونه آرمانی است. در واقع، دولت با جامعه برای تأمین امنیت و عدالت شریک

1. State elites

2. Social elites

می‌شود. به این ترتیب، جامعه را نباید در رقابت با دولت در نظر گرفت. مفهوم‌سازی مفیدتر، پیرو سنت جامعه‌شناختی، این است که جامعه را «شبکه‌ای از تعاملات الگودار»^۱ ببینیم که ویژگی‌های رابطه‌ای آن، از جمله پیوندهای آن با دولت را برجسته می‌کند (Wang, 2021, p. 176-177).

بنابراین، تنوع در قدرت دولت و جامعه، سه سناریو را ایجاد می‌کند. در سناریوی اول، دولت قوی‌تر از جامعه است: دولت در مورد نحوه استفاده از قدرت و ظرفیت خود به جامعه هیچ پاسخی نمی‌دهد. عجم اوغلو و رابینسون این سناریو را لویاتان مستبد می‌نامند. در سناریوی دوم، جامعه بسیار قوی‌تر از دولت است: سازمان‌های اجتماعی سنتی، مانند قبایل، سران، یا گروه‌های خویشاوندی، از سنت‌ها و آداب و رسوم برای ایجاد «قفس هنجارها»^۲ برای تنظیم بسیاری از جنبه‌های زندگی مردم استفاده می‌کنند. در چنین جوامعی، لویاتان برای شکستن این قفس هنجارها ضعیف‌تر از آن است و مردم در مجموعه‌ای سفت و سخت از انتظارات و مجموعه‌ای از روابط اجتماعی نابرابر گرفتار شده‌اند، چیزی که عجم اوغلو و رابینسون آن را لویاتان غایب می‌نامند. بین دولت استبدادی و دولت غایب، راهروی باریکی وجود دارد که در آن دولت و جامعه یکدیگر را متعادل می‌کنند و هیچ کدام دست برتر را ندارند. در این نگاه، دولت و جامعه فقط با هم رقابت نمی‌کنند بلکه آن‌ها همکاری نیز می‌کنند. این همکاری ظرفیت دولت را برای رفع نیازهای جامعه افزایش می‌دهد و بسیج اجتماعی بیشتری را برای نظارت بر این ظرفیت تحریک می‌کند. این رقابت و همکاری دولت-جامعه، لویاتان غل و زنجیر شده^۳ را ایجاد می‌کند (Wang, 2021, p. 186).

بدین ترتیب، یک راه برای ممانعت از ظهور لویاتان مستبد وجود دارد؛ جامعه در برابر سیطره حکومت، خودش را مرتباً به اثبات برساند. نه به این معنا که دولت را تحت سیطره خود بگیرد بلکه جامعه باید ظرفیت و نظارت‌هایش را بر حکومت افزایش دهد. به سخن دیگر، بخش غالب پیشرفت بشر به رشد آن در نقش و ظرفیت حکومت برای پاسخگویی به چالش‌های جدید، در عین قدرتمندتر شدن و هشپاری بالای جامعه بستگی دارد (Acemoglu & Robinson, 2019, p. 570).

یک دولت تنها سازمانی در بین سازمان‌ها و گروه‌های داخلی دیگر نیست بلکه در میان سایر دولت‌ها نیز است. نقش دولت در یک ردیف یا جامعه، به جایگاه آن در ردیف دیگر یا نظام دولت‌ها بستگی دارد. از قرون ۱۵ و ۱۶ م که دولت‌های مدرن اروپایی ظهور کردند، با بسیج و سازماندهی برای جنگ در دیگر اهداف خارجی، بقای سایر نظام‌ها مورد تهدید واقع شد. تنها جوامعی که به تأسیس سازمان‌های دولتی دست زدند از بلعیده شدن در برابر سایرین در امان ماندند. بر همین اساس، موفقیت دولت برای بقا به چند عامل بستگی دارد: ظرفیت سازمانی رهبران، جمعیت، منابع مادی و نوع صف‌بندی بین‌المللی. در این میان، هیچ یک از عوامل در افزایش قدرت دولت مهم‌تر از توانمندی آن برای بسیج مردم نیست. دولت‌ها در صورت داشتن کنترل اجتماعی و توانایی بسیج مردم، قدرت مواجهه با دشمنان خارجی‌شان را کسب می‌کنند. سطوح کنترل

1. Web of patterned interactions
2. Cage of norms
3. Shackled Leviathan

اجتماعی در رتبه و وضعیت دارای سه معیار است: (۱) اطاعت: قدرت دولت به درجه اطاعت مردم از فرامین بستگی دارد. (۲) مشارکت: رهبران با سازماندهی مردم برای وظایف خاص در بخش‌های نهادی دولت به دنبال افزایش قدرت خود هستند. (۳) مشروعیت: کلیدی‌ترین عامل تعیین‌کننده قدرت دولت، مشروعیت است که شامل پذیرش قواعد بازی دولت و کنترل اجتماعی آن به‌عنوان امری درست است. مشروعیت شامل پذیرش نظم نمادین مرتبط با ایده دولت به‌عنوان نظام معنایی خود مردم است (Migdal, 2012, p. 74-76).

۳-۴. روابط علی رویدادها

آنچه که پیوند رویدادها را شناسایی می‌کند، برای روابط علی حیاتی است. مفهوم انسانی علیت، علیت را به رویدادهای پیوسته نسبت می‌دهد. علاوه بر این، چنین علیتی منجر به تغییر مستقیم از «تبیین» به «پیش‌بینی» می‌شود، تغییری که وقتی رویدادهای اجتماعی واقعی در سیستم‌های باز، تحت تأثیر نیروها، پویایی‌ها و مکانیسم‌های اجتماعی مختلف اتفاق می‌افتند، نمی‌تواند چنین باشد. این امر با درک نظریه در ارتباط است. چارچوب‌های نظری از پیش تعیین‌شده، با درک علمی پوزیتیویستی، واقعیتی را فرض می‌کنند که می‌توان آن را از بافتار آن جدا کرد و منتظر کشف چیزی بود که گویی رابطه‌ای خطی بین علت و معلول وجود دارد. چنین تصویری گمراه‌کننده است، چرا که پیچیدگی ماهیت چند برابر واقعیت اجتماعی را دست‌کم می‌گیرد. بنابراین، نظریه رویدادهای اجتماعی باید هم تاریخی و هم اجتماعی باشد. وجه تاریخی به تصدیق تأثیر ساختارها و نیروهای موروثی اشاره دارد، در حالی که اجتماعی بودن به تعامل بین پویایی ساختار و عاملیت اشاره دارد (Bilgenoglu & Menguaslan, 2020, p. 211).

آبرامز با پژوهش در «تبیین رویدادها»^۱، با شیوه‌ای رویداد محور از تحقیق در مورد زمانی ممتاز که به‌عنوان توالی‌های منظم و به هم پیوسته اعمالی که یک رویداد را تشکیل می‌دهند، سخن به میان می‌آورد. رویکرد او از نظر تحلیلی با رویکرد تیلی و اسکاچپول فاصله دارد. رویکرد اول، مدت‌ها از تجزیه و تحلیل سری‌های زمانی و سایر تکنیک‌های کمی استفاده می‌کرد، دومی، چیزی را به کار برد که سول^۲ زمان «تجربی» نامید، شکلی از زمان که در آن زمانمندی تاریخی^۳ به‌عنوان یک «بلوک منسجم» تاریخی در نظر گرفته می‌شود که سپس به «واحدهای مصنوعی قابل تغییر» تقسیم می‌شود. رویدادها «منشور ضروری»^۴ هستند که از طریق آن می‌توان این فرایند را که آبرامز آن را «ساختارسازی»^۵ می‌نامید، مشاهده کرد. به‌عنوان «ابزار(های) تحول نتایج مهم بین گذشته و حال» رویدادها با اهمیت جامعه‌شناختی درهم آمیخته می‌شوند، زیرا «در»^۶ و «از طریق»^۷ آشکار شدن آن‌ها است که ما شاهد برخورد ساختار اجتماعی و کنش اجتماعی هستیم.

1. Explaining Events
2. Sewell
3. Historical temporality
4. Indispensable prism
5. Structuring
6. In
- 7 Through

روایت‌ها در اینجا بسیار مهم هستند، زیرا آن‌ها نحوه بازسازی، توصیف و درک تحلیلی رویدادها هستند (Griffin, 2007, p. 3).

در همین ارتباط، در بررسی راهبردهای جامعه‌شناسی تاریخی، سه ویژگی به طور کلی می‌توان در نظر گرفت: تحلیل علی، پرداختن به فرایندهای زمانی، و مطالعه تطبیقی. در رابطه با ویژگی اول، جامعه‌شناسی تاریخی به دنبال تبیین علی یا مشخص کردن نظم‌های علی است که نتایج مورد بررسی را به وجود آورده‌اند. البته معنای علت در این گونه مطالعات با معنای علیت در فلسفه یکسان نیست. محققان در این موارد، علیت را در روایت علی بیشتر مشروط در نظر می‌گیرند تا جبرگونه. به سخن دیگر، تبیین در جامعه‌شناسی تاریخی با تبیین خطی و انواع تبیین در شیوه‌های کمی متفاوت است. در مورد دوم، رابطه میان الف و ب قطعی است به این معنی که الف باعث ب است و ب باعث ج و ج باعث د می‌شود. اما در تبیین جامعه‌شناسی تاریخی که از آن به عنوان تبیین روایی یاد می‌شود، بعد از الف صرف نظر از ب، ج یا د ممکن است رخ دهد. در تبیین روایی که به عاملیت انسان مربوط است، ماهیت و وقوع رویدادها به عنوان «نتایج»^۱ رویدادهای «قبلی»^۲ (یا موقعیت‌ها و یا شرایط) ارائه می‌شوند، یعنی الف، ب و ج در زنجیره رخدادها با هم ظاهر شده و د پدید آمده است (Lemon, 1995, p. 51).

در ویژگی دوم، توالی‌های تاریخی تجزیه تحلیل می‌شوند تا فرایندهای اجتماعی در طول زمان مشخص گردند. وقایعی مانند انقلاب‌ها، تجاری شدن کشاورزی، سرمایه‌داری و دولت‌سازی و تصمیمات مربوط به روابط و سیاست خارجی رخدادهای ایستا نیستند که در یک نقطه زمانی و مکانی ثابت به وقوع پیوسته باشند بلکه فرایندهایی محسوب می‌شوند که در طول زمانی و به صورت در زمانی به وجود می‌آیند. بر همین اساس، رخدادهای کلان را بدون در نظر گرفتن توالی‌های زمانی در طی زمان نمی‌توان تحلیل کرد. در رابطه با ارتباط نزدیک بین دو ویژگی اول می‌توان گفت، تعیین آغازی قطعی و هدف از پیش تعیین‌شده برای تاریخ جوامع مدرن دشوار است اما نمی‌توان فرایند صورت‌بندی را بدون به کارگیری «خاستگاه‌ها»، «تکامل» و به صورت ضمنی، «پیامدها» توصیف کرد. تشریح صورت‌بندی جوامع مدرن در مقام یک «داستان»، منطق روایی ویژه خود را دارد. به کارگیری خط داستانی سبب می‌شود که هر چیزی شکلی به خود بگیرد که در وضعیت فقدان آن، مجموعه آشفته‌ای از رویدادها جلوه می‌کند. روایت، به هر فصل نیروی محرک و استمرار می‌بخشد و آن را از یک «سرآغاز» به سوی «سرانجام» حرکت می‌دهد. این کار نظم یا معنایی خاص به رویدادها می‌بخشد که در لحظه روی دادن، فاقد آن هستند (Held, 1989, p. 21).

ویژگی سوم نیز با تأکید بر بافتار جوامع با وصف تفاوت‌ها و تشابهات پدیده‌ها، نقدی بر مطالعات تک خطی و تکامل‌گرا وارد می‌کند. در توسعه جامعه‌شناسی تطبیقی تاریخی معاصر، نقش مهمی به برینگتون مور^۳ داده شده است. مور در کتاب «ریشه‌های اجتماعی دیکتاتوری و دموکراسی» تحلیلی را بر اساس

1. Subsequent

2. Prior

3. Barrington Moore

مقایسه‌های وقایع تاریخی در طول قرن‌ها در انگلستان، ایالات متحده، فرانسه، روسیه، آلمان، ژاپن و چین ارائه می‌دهد. مور در تحلیل خود سه مسیر تاریخی منتهی به جامعه مدرن را متمایز می‌کند. اولی، انقلاب بورژوازی (انگلیس، فرانسه، ایالات متحده) دوم، انقلاب محافظه‌کارانه (آلمان و ژاپن) و سوم انقلاب دهقانی (چین و روسیه). مور خاطرنشان می‌کند که سیر و نتیجه این انقلاب‌ها، پیش‌بینی می‌کند که آیا این کشورها به توسعه بیشتر یا دموکراسی (انگلیس، ایالات متحده و فرانسه) منجر خواهند شد یا به فاشیسم (انقلاب از بالا در ژاپن و آلمان) یا دیکتاتوری کمونیستی (روسیه و چین). به این ترتیب، مور با ترکیب نظریه و تاریخ، تضاد همنشینی این دو را رد کرد.

۴-۴. صورت‌بندی‌ها^۲

اهمیتی که «فرایندهای تاریخی» در جامعه‌شناسی تاریخی دارند، ضرورت توضیح اصطلاح «صورت-بندی‌ها» را دوچندان می‌کنند. رویه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، نیروی محرکه فرایند صورت‌بندی هستند. این فرایندها، جوامع سنتی را به صورت مدرن درآورده‌اند. منظور از فرایندها، فعالیت‌ها نیست، اگرچه از فعالیت فردی و جمعی عاملان اجتماعی ناشی می‌شوند اما آن‌ها در مقیاس زمانی طولانی مدت رخ می‌دهند. یکی از نتایج عملکرد این فرایندها این است که صورتی متمایز به جوامع مدرن می‌بخشند و سبب می‌شوند که آن‌ها دیگر «جوامعی ساده» نباشند بلکه «صورت‌بندی اجتماعی» باشند و ویژگی بارز صورت‌بندی‌های اجتماعی مدرن این است که به حوزه‌های متمایز و مرتبطی از کنش اجتماعی تقسیم می‌شوند. این حوزه‌ها، مطابق با فرایندهایی که آن‌ها را شکل داده‌اند، سیاست، اقتصاد، قلمروی فرهنگی و اجتماعی است. این قلمروها، «صورت‌بندی‌های» جوامع مدرن محسوب می‌شوند. بر همین اساس، صورت‌بندی هم به کنش‌هایی اشاره دارد که برای ظهور مدرن شدن صورت می‌گیرد و هم به نتایج و پیامدهای آن؛ هم به فرایندها اشاره دارد و هم به ساختارها (Held, 1989, p. 12).

در همین ارتباط، تعامل و تأثیرات متقابل سیاسی و اقتصادی در شکل‌گیری رویدادهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در داخل و تصمیم‌گیری‌های مربوط به روابط خارجی مؤثر است چرا که بین دولت و صورت‌بندی‌ها و رویه‌های مختلف آن ارتباط وجود دارد. در رابطه با صورت‌بندی اقتصادی، رابطه میان دولت با آن، رابطه علی و دوره‌ای^۳ است؛ زمانی که سیاست را تخصیص آمرانه ارزش‌ها، و اقتصاد را متضمن تبادلات در نظر بگیریم، سیاست به رویه‌ها و ساختارهایی شکل می‌دهد که مبادلات در آن چارچوب رخ می‌دهد و قدرت ناشی از مبادله هم بر فرایند سیاسی تأثیر می‌گذارد (Griffiths, 2007, p. 326). بدین ترتیب، صورت‌بندی‌ها و دگرگونی‌های اقتصادی و رابطه آن با سایر رویه‌ها بر رفتار دولت در داخل و خارج اثر می‌گذارد و کنش و واکنش دولت‌ها در فضای داخلی و خارجی متأثر از این صورت-بندی است. به دیگر سخن، اینکه دولت در

1. course and outcome
2. Formations
3. Cyclical

صورت‌بندی و رویه‌های اقتصادی خود تا چه حدودی به سمت قوی بودن پیش رفته است در نوع کنشگری آن با سایر دولت‌ها تأثیر می‌گذارد.

در صورت‌بندی فرهنگی، مبانی فکری و هویتی و نوع نگاه به مفاهیمی چون سنت و مدرنیت، پابندی به سنت یا عدم سازگاری آن با مدرن‌شدگی، و یا گذار به مدرنیت برای مدرن شدن در همه ابعاد در رویدادهای درونی و رفتار خارجی دولت اثرگذار است. در این رابطه، حل نشدن شکاف میان این دو در بستر فرهنگی جامعه بر نگرش آن‌ها به نمایندگان بیرونی (به‌ویژه داعیه‌داران مدرنیت) مؤثر است چرا که بدون در نظر گرفتن این شکاف و تلاش شتاب‌زده برای گذار از آن، مسئله بحران هویت و چالشگری نیروهای مخالف در برابر دولت و رفتار خارجی آن را در پی دارد. در رابطه با صورت‌بندی اجتماعی، مناسبات میان دولت و نیروهای اجتماعی قابل بررسی است که پیش از این پرداخته شد.

نیروی نظامی دولت از جمله صورت‌بندی‌های آشکار در دولت مدرن و ارتباط آن با نحوه کنش و واکنش دولت‌ها در فضایی است که امنیت کشورها معلق است. یکی از ابعاد قدرت دولت‌ها در چانه‌زنی و رابطه با سایر کشورها، صورت‌بندی نظامی و ملزومات آن همچون جلوگیری از درگیری، توانایی دفع حمله و دیپلماسی نظامی است که قادر به محافظت از منافع ملی باشد. دیپلماسی نظامی با تغییر در معنای امنیت و غیرنظامی شدن سیاست بین‌الملل به مثابه یکی از نشانه‌های سیاست مدرن شکل گرفت. صلح‌جویی دیپلماسی نوین در سیاست خارجی ناشی از تقویت استراتژی بازدارندگی بین‌الملل است. در این معنا دیپلماسی نظامی نه به معنای اقدامات نظامی‌گری بلکه بر همکاری تأکید می‌کند تا ضمن اعتمادسازی از وقوع درگیری جلوگیری کند (Zolfaghari, 2021, p. 201).

۴-۵. تعاملات بین اجتماعی

این رویکرد نه بر روابط درون جامعه‌ای^۱ متمرکز است و نه بر روی پویایی‌های بین تمدنی^۲، بلکه بر روابط بین اجتماعی^۳ تمرکز می‌کند. در واقع، این رویکرد - چیزی که به طور گسترده‌تر می‌توانیم آن را «تاریخ غیرمعمولی»^۴ یا «ردگیری فرایند رابطه‌ای»^۵ بنامیم - استفاده از مفاهیمی مانند جامعه و تمدن را رد می‌کند و بر روی این که چگونه رویدادهای تاریخی و شکل‌بندی‌های اجتماعی تشکیل، بازتولید، اصلاح، دگرگونی و از بین می‌برند، تمرکز می‌کند چرا که اینها هم از رویه‌های «درونی» و هم از تعاملات «بیرونی» ایجاد می‌شوند (Hobson et al., 2010, p. 25).

جامعه‌شناسی تاریخی در روابط بین‌الملل حول دو موضوع اصلی است: اول) پویایی فراملی و جهانی که امکان ظهور، بازتولید و فروپاشی نظم‌های اجتماعی را فراهم می‌کند، و دوم) ظهور تاریخی، بازتولید و

1. Inter-societal relations

2. Inter-civilizational dynamics

3. Inter-social relations

4. Nomothetic history

5. Relational process tracing

فروپاشی اشکال اجتماعی فراملی و جهانی. در همین ارتباطات بین اجتماعی، نقش ایده‌های فراملی در ایجاد تغییر در داخل و خارج از مرزهای دولتی برجسته می‌شود. بدین ترتیب در این نگاه، یک رویکرد دوگانه ارائه می‌شود: تمرکز بر جزئیات غنی روابط بین‌الملل تاریخی در کنار تأکید بر چگونگی ترکیب روابط اجتماعی در زمینه‌های خاص به منظور ایجاد پیامدها (Lawson, 2018, p. 12).

این موضوع توجه را به رویارویی‌های «فرامرزی»^۱ جلب می‌کند. منظور از «فرامرزی»، تاریخ‌هایی است که مردم را در سراسر مرزها به هم متصل می‌کنند، خواه این مرزها نماینده گروه‌ها، ایالت‌ها، مناطق و امپراتوری‌ها باشند یا دیگر نهادها. تئوری‌ها توسط افرادی که در محیط‌های «محلی» گسسته و مجزا زندگی می‌کنند ایجاد نمی‌شوند، بلکه نظریه از طریق برخوردهای مداوم بین «اینجا» و «آنجا»^۲، «خانه» و «خارج»^۳، «داخلی» و «خارجی»^۴ به وجود می‌آید (Barkawi & Lawson, 2017, p. 4-5).

تاریخ جهانی به مثابه درهم‌تنیدگی‌ها^۵، مستلزم کار تحلیلی مداوم با درهم‌تنیدگی‌ها، ارتباطات، گردش‌ها و مبادله به عنوان واحدهای تحقیق از منظر تاریخی است. این در تضاد با منطق سنتی سرزمینی و زمانی^۶ است که باید در فرایندهای تاریخی جهانی‌سازی، غیرقابل تغییر تلقی شود (Çapan et al., 2021, p. 525). بری بوزان و جورج لاوسن در بررسی دگرگونی جهانی، بر تحولات قرن نوزدهم و اهمیت آن برای درک روابط بین‌الملل مدرن تمرکز کرده‌اند. این دگرگونی شامل پیکربندی پیچیده‌ای از صنعتی‌سازی، دولت‌سازی عقلانی و ایدئولوژی‌های پیشرفت بود که «توزیع قدرت» را تغییر داد و باعث تغییر از یک «جهان چندمرکز بدون مرکز غالب»^۷ به یک نظم «مرکز-پیرامون» شد که مرکز ثقل در غرب قرار داشت. نویسندگان به اهمیت «تعاملات بین اجتماعی» و «تاریخ‌های درهم‌تنیده»^۸ به عنوان وسیله‌ای برای این دگرگونی جهانی اشاره می‌کنند. مدرنیته (در قرن نوزدهم) فقط در اروپا ظهور نکرد. مدرنیته یک فرایند جهانی بود که ابتدا در بریتانیا اتفاق افتاد. با این حال، فرایندهای بین‌المللی اجتماعی (مانند: اقتصاد جهانی پنبه) در مقیاس جهانی از تجربه بریتانیا به وجود آمده است (Buzan & Lawson, 2013, p. 621-631).

هدف تحلیل در رویکرد بین اجتماعی صرفاً دولت‌ها نیستند بلکه تعامل و رابطه بین پویایی‌های درونی و بیرونی را مورد بررسی قرار می‌دهد: در اندیشه‌هایی که از مرزها فراتر می‌روند، در بین شبکه‌های نیروها، در تعاملات نامتقارن بازار و غیره. رویکرد مذکور بر این نکته تأکید دارد که جریان‌ها علی‌رغم واقع شدن در نقاط متفاوت، به تعامل با هم می‌پردازند. بنابراین رویکرد بین اجتماعی با یک فرض ساده آغاز می‌شود: وقایعی که در یک مکان رخ می‌دهند، متأثر و تأثیرگذار از/ بر رخدادهایی در مکان‌های دیگر هستند (Zibaei & Najafi, 2023, p. 318).

1. Transboundary
2. "here" and "there"
3. "home" and "abroad"
4. "domestic" and "foreign"
5. Global History as entanglements
6. Territorial and temporal
7. Polycentric world with no dominant center
8. Entangled histories

تعاملات بین اجتماعی در سطح جهانی و بین الملل دارای چندین تأثیر مشخص برای روابط و سیاست خارجی است؛ نخست اینکه نحوه عملکرد بازیگران بیرونی بر عملکرد سایر دولت ها اثر می گذارد؛ به دیگر سخن، رفتاری که از یک دولت سر می زند در خلا شکل نمی گیرد بلکه در تعامل با سایر بازیگران است که به وجود می آید. دوم آنکه ایده هایی که دولت ها در روابط و سیاست خارجی اتخاذ می کنند بر اساس طرح هایی است که سایر دولت ها در روابط بین المللی خود پیش از این در پیش گرفته اند (مانند الگوی نیروی سوم، بی طرفی، بازدارندگی و...). سومین تأثیر از اثر پیشین ناشی می شود به این صورت که علاوه بر دولت ها، سایر بازیگران همچون جامعه و گروه های غیردولتی در نتیجه تعاملات بین اجتماعی و آگاهی از ایده های سایر دولت ها، ممکن است در داخل، دولت را به اتخاذ الگوهایی در رابطه خارجی هدایت کنند.

فرجام سخن

در حوزه مطالعاتی جامعه شناسی تاریخی موضوعات مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و حتی نظامی مورد پژوهش قرار گرفته اند. در رابطه با موضوع پژوهش حاضر، در حیطه جامعه شناسی تاریخی دولت و جامعه شناسی تاریخی روابط بین الملل نیز همان طور که اشاره شد، آثاری به تحقیق پرداخته اند. در این میان، جامعه شناسی تاریخی سیاست خارجی به عنوان حلقه مفقوده این دو قلمرو است که پژوهش حاضر به معرفی آن پرداخت. در واقع، جامعه شناسی تاریخی دولت به فرایندهای شکل گیری و ساخت دولت می - پردازد. در این حوزه، بینش های اساسی در خصوص مفصل بندی تاریخی - ساختاری فرایندهای سیاسی دولت ارائه می شود. جامعه شناسی تاریخی روابط بین الملل نیز در مورد تغییراتی صحبت می کند که در درون جوامع رخ می دهند اما آن ها را در ارتباط / مقایسه با پویایی های جهانی تحلیل می کند.

با اتخاذ رویکرد جامعه شناسی تاریخی سیاست خارجی می توان چندین متغیر را برای تحلیل رفتار دولت ها در رابطه با عاملین بیرونی در نظر گرفت. در این ارتباط شکل دولت، اینکه استبدادی و سرکوبگر است یا اینکه در تعامل با نیروهای جامعه به سر می برد در روابط آن با سایر دولت ها تأثیر گذار است؛ نیروهای اجتماعی با توجه به اینکه مشروعیت دولت را می پذیرند یا نه، به اطاعت / عدم اطاعت از حاکمیت و در نتیجه به حمایت / عدم پشتیبانی از دولت در رابطه با عامل بیرونی خواهند پرداخت. همچنین از منظر جامعه شناسی تاریخی، رویدادها در اتصال با یکدیگر و در یک زنجیره رخ می دهند که در نهایت یک پیامد و نتیجه ای را به وجود می آورند. در تحلیل سیاست خارجی با توجه به این رویکرد، رویدادهای درونی دولت در اتصال با یکدیگر و در اتصال با رویدادهای بیرونی، نوع رفتار دولت را به وجود می آورد. با در نظر گرفتن رویدادهای علی درونی دولت، اهمیت صورت بندی های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و نظامی نمایان می شود؛ چرا که میزان موفقیت / شکست دولت در آن ها منجر به قدرتمند / ضعیف و شکننده شدن دولت و در نتیجه اثر آن بر رابطه با عامل بیرونی خواهد شد. علاوه بر اینها، رفتار دولت ها در نظام جهانی متأثر از تعاملات بین اجتماعی است در این معنا تصمیمات دولت ها نه فقط متأثر از فضای داخل بلکه در ارتباطات با فضای خارج ساخته می شود.

References

1. Acemoglu, D. & Robinson A. J. (2019). *The narrow corridor: States, societies, and the fate of liberty*. Penguin Press
2. Anievas, A., and Gogu, C. (2021), *Capitalism and 'the International': A historical approach*. In de Carvalho, B., Costa Lopez, J., & Leira, H., eds. *Routledge Handbook of Historical International Relations*. Abingdon: Routledge
3. Buzan, B. & Lawson, G. (2013), *The Global transformation: The nineteenth century and the making of modern international relations*. *International Studies Quarterly*, 57, 620-634
4. Bhambra K. G. (2016), *Comparative historical sociology and the state: problems of method*. *Cultural Sociology*, 10 (3), 335- 351 DOI: 10.1177/1749975516639085
5. Barkawi, T. & Lawson, G. (2017), *The International origins of social and political theory*. *Political Power and Social Theory*, Volume 32, pp. 1-7 DOI: 10.1108/S0198-871920170000032001
6. Bilgenoglu, A. & Menguaslan, H. (2020), *A Historical sociology perspective on the legacy of state formation and dynamics of arab revolts in Libya: from elusive authority of Qadhafi to Masses Craving for democracy*. *Turkish journal of middle eastern studies*, 7(1), 203-234 DOI: 10.26513/tocd.654039
7. Bayly, M. (2021), *Imperialism: Beyond the re-turn to empire in international relations*. In de Carvalho, B., Costa Lopez, J., & Leira, H., eds. *Routledge Handbook of Historical International Relations*. Abingdon: Routledge.
8. Çapan Z. G., dos Reis, F. & Grasten, M. (2021), *Global histories: connections and circulations in historical international relations*. In de Carvalho, B., Costa Lopez, J., & Leira, H., eds. *Routledge handbook of historical international relations*. Abingdon: Routledge
9. Held, D. (1989). *Political theory and the modern state: essays on state, power, and democracy*. A Stanford university press classic.
10. Hobson, J., Lawson, G. & Rosenberg, J. (2010), *Historical sociology*, published in Denmark, Robert A. (eds.) *The international studies encyclopaedia*, Wiley-Blackwell; international studies association, UK
11. Griffin J. L. (2007), *Historical sociology, narrative and event structure analysis: fifteen years later*, *Sociologica*, 3, 1-18 DOI: 10.2383/25956
12. Griffiths. M. (2007). *International relations theory for the twenty-first century*. Routledge
13. Go, J., Lawson, G. & de Carvalho, B. (2021), *Historical sociology in international rela-*

- tions: The challenge of the global, In de Carvalho, B., Costa Lopez, J., & Leira, H., eds. Historical international relations. Abingdon: Routledge
14. Kafi, M. (2014). Historical sociology: principles, concepts and theories. Research institute of hawzah and university (RIHU). (In Persian)
 15. Lemon M. C. (1995), The Discipline of history and the history of thought. Routledge
 16. Lawson, G. (2018), International relations as a historical social science. In: Gofas, Andreas and Hamati-Ataya, Inanna and Onuf, Nick, (eds.) The SAGE handbook of the history, philosophy and sociology of international relations
 17. Migdal, S. J. (1988), Strong societies and weak states: state-society relations and state capabilities in the third world. Princeton university press
 18. Mann, M. (2012), The sources of social power: A history of power from the beginning to AD 1760. Volume 1, Cambridge University Press
 19. Migdal, J. (2012). State in society: studying how states and societies transform and constitute one another. Cambridge university press
 20. Monavari, S. A. (2016). History of the other in Iran's foreign relations: from the emergence of the safavid (1502 A.D.) the first decade of the founding of the islamic republic regime (1989 A.D.). Kharazmi university. (In Persian)
 21. Mohammadian, M. (2018). Explaining the pattern of Iranian repeating behaviors in the foreign policy of contemporary history. Ph.D. Dissertation, shahid beheshti university. (In Persian)
 22. Najafzadeh, M. (2008). Reviewing power relationship in Iran: weak state and strong society, Quarterly political and international approaches, 1(13), 75-95. (In Persian)
 23. Smith, D. (1992). The Rise of historical sociology, polity press
 24. Weiss, L. (2006), Infrastructural power, economic transformation, and globalization, in an anatomy of power the social theory of Michael Mann, by John A. Hall & Ralph Schroeder. cambridge university press
 25. Waldner, D. (1999), State building and late development. cornell university press
 26. Wang, Y. (2021), State-in-Society 2.0: toward fourth-generation theories of the state. comparative politics, 54(1), 175-198 DOI:10.5129/001041521X16184035797221
 27. Zibaei, M.: Simbar, R. & Jansiz, A. (2019). Historical sociology of international relations (HSIR) A Theoretical framework of international system analysis, 6 (2), 83-108. (In Persian) doi.org/10.22067/jipr.v6i2.64992
 28. Zabihi, R. (2021). Sociology of Iran's foreign policy in the framework of nuclear program and diplomacy, Publications of the ministry of foreign affairs. (In Persian)
 29. Zolfaghari, V. (2021). Theoretical analysis of military forces' behavior in the contem-

- porary foreign policy. foreign relations quarterly, 13 (1), 175-207. (In Persian) 20.1001.1.20085419.1400.13.1.6.5
30. Zibaei, M. & Najafi, S. (2023). Theory of revolution in the Prism of historical sociology of international relations (HSIR). *Pizhūhish-i siyāsāt-i nazāri*, 18 (33), 297 - 322. (In Persian)

COPYRIGHTS

©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

